

Кабельнікова Н.В. Стан мовленнєвого розвитку дітей з артикуляційною диспраксією // Зб.мат. Міжнародної науково-практичної конференції «Інновації та сучасні технології в системі освіти: ВНЕСОК Польщі та України». – Люблін, 2017. – С. 107-110.

СТАН МОВЛЕННЄВОГО РОЗВИТКУ ДІТЕЙ ІЗ АРТИКУЛЯЦІЙНОЮ ДИСПРАКСІЄЮ

Кабельнікова Н.В.

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри природничо-математичних дисциплін та логопедії
Херсонський державний університет
м. Херсон, Україна

Сучасний стан розвитку спеціальної освіти в Україні характеризується посиленою увагою вчених до поглибленого вивчення особливостей загального, психічного і мовленнєвого розвитку дітей з порушеннями розвитку з метою забезпечення індивідуального становлення кожної дитини з урахуванням її психофізичних особливостей, можливостей, здібностей, інтересів тощо [5, с. 19]. Особливий інтерес для логопедії уявляє найчисленніша категорія дошкільників із мовленнєвим дизонтогенезом – це діти із порушеннями звуковимовної сторони мовлення. За наявності схожої симптоматики (порушення сегментарного рівня мовлення), вади звуковимови у них обумовлені різним патогенезом [3, с. 57]. Серед них виділяється група дітей старшого дошкільного віку, у яких порушення звуковимови, обумовлені незрілістю артикуляційного праксису. Особливістю цих порушень є те, що вони мають специфічний вибіркового характер і стосуються тільки звуків середнього й пізнього онтогенезу, всі інші компоненти мовленнєвої системи (фонематичні процеси, лексико-граматичний розвиток) відповідають віковій нормі, і при цьому зазначені розлади звуковимови навіть за умов систематичної корекційної роботи, важко піддаються виправленню [4, с. 175].

Результати досліджень спеціальної літератури (О.Вінарська, Г.Волкова, Б.Гріншпун, Г.Гуровець, К.Кириченко, Є.Макарова, О.Мастюкова, І.Панченко, Ю.Пінчук, О.Правдіна, Є. Сизова, Є.Соботович, М.Шеремет та ін.) засвідчили, що диспраксічні порушення артикуляційної мускулатури розглядаються у межах вивчення дислалії, дизартрії та моторної алалії. Що стосується вивчення артикуляційної диспраксії у дітей зі збереженою іннервацією артикуляційного апарату, то такі дослідження у сучасній логопедії є нечисленими (Л.Бондарко, О.Корнєв), також недостатньо представлено діагностичний інструментарій щодо диференціації артикуляційної диспраксії від інших порушень звуковимовної сторони мовлення у дітей старшого дошкільного віку.

Виявлення артикуляційної диспраксії у дітей старшого дошкільного віку з порушеннями звукової сторони мовлення під час логопедичного обстеження відбувається на основі системного підходу, який спирається на уявлення про мовлення як про складну функціональну систему, структурні компоненти якої знаходяться в тісній взаємодії [2, с. 61]. Тому виявлення порушень звукової сторони мовлення, обумовлені несформованістю артикуляційного праксису, має проводитися у дітей на фоні вивчення їх загального мовленнєвого розвитку та дослідження немовленнєвої сфери. Відповідно, нами було визначено блоки діагностичної методики:

Блок I Дослідження анамнестичних даних. Цей блок передбачає аналіз відомостей про розвиток дитини до моменту обстеження: перебіг пренатального, натального та раннього постнатального періоду, перенесені захворювання, умови виховання, домовленнєвий, ранній мовленнєвий розвиток, особливості опанування руховими навичками; вивчення заключень спеціалістів та виявлення наявності неврологічної симптоматики.

Блок II Обстеження стану моторики. Завдання блоку спрямовані на дослідження динамічного праксису, кінестетичного праксису, координації, диференційованості рухів в загальній скелетній, мімічній, ручній (пальцевій), артикуляційній мускулатурі).

Блок III Дослідження фонематичних процесів. Діагностичні проби спрямовані на виявлення у дитини рівня розвитку здатності сприймати звуки мовлення на слух, здатності до слуховимовної диференціації фонем; рівня розвитку фонематичних уявлень та навичок фонематичного аналізу.

Блок IV Дослідження стану звуковимови та складової структури слів. Завдання блоку передбачають виявлення рівня сформованості у старших дошкільників уміння правильно вимовляти звуки ізольовано, у складах, словах, реченнях, зв'язному мовленні, а також здатності до відтворення звуко-складової структури слів різної складності.

Блок V Дослідження лексико-граматичної будови мовлення. Завданнями цього блоку є дослідження словника та стану опанування дітьми граматичною стороною мовлення на імпресивному та експресивному рівнях.

За розробленими нами кількісними та якісними критеріями оцінювання виконання завдань кожного блоку, що відповідають рівню виконання проби (високий, середній, низький), було виявлено особливості моторного та мовленнєвого розвитку старших дошкільників із артикуляційною диспраксією.

Дослідження моторного розвитку засвідчило про значну розбіжність у сформованості загальної моторики та пальцевого й артикуляційного праксису у зазначеної категорії дітей. Якщо рівень сформованості статичної та динамічної координації рухів скелетної мускулатури у дітей з артикуляційною диспраксією переважно відповідає віковій нормі, то розвиток пальцевого праксису, зокрема динамічного, страждає. Ще більше дефіцитарність виявляється у розвитку їх кінетичного артикуляційного праксису при відносно збереженому кінестетичному.

Результати дослідження фонематичних процесів у старших дошкільників із артикуляційною диспраксією засвідчують про запізнення в опануванні ними фонематичними уявленнями, що виявляється у нестійкому впізнаванні звуків, схожих за акустичними ознаками, при цьому артикуляцію цих звуків діти засвоїли, а також про уповільнений темп опанування ними навичками фонематичного аналізу. Звертає на себе увагу той факт, що зазначена категорія

дітей, не дивлячись на порушення фонетичних характеристик звуків середнього та пізнього мовленнєвого онтогенезу, без труднощів їх впізнають та розрізняють на слух, і водночас у них можуть спостерігатися порушення слуховимовної диференціації опозиційних звуків раннього онтогенезу. Це, на нашу думку, дозволяє виключити фонологічну природу порушення звуковимовної сторони мовлення у старших дошкільників із артикуляційною диспраксією.

На основі детального фонетичного аналізу [1, с. 48] стану звуковимовної сторони мовлення, скориставшись класифікацією О.Корнєва [4, с. 178], нами виділено групи старших дошкільників із артикуляційною диспраксією:

1. Діти з симптомами дисфонетичної артикуляційної диспраксії, у яких домінують порушення звуковимови за типом спотворення фонетичних характеристик звуків пізнього онтогенезу.

2. Діти із симптомами дисфонологічної артикуляційної диспраксії, для яких харними є порушення звуковимови переважно за типом замін-спрощень звуків середнього та пізнього онтогенезу.

3. Діти із поєднанням симптомів дисфонологічної та динамічної артикуляційної диспраксії, у мовленні яких домінують спрощені за артикуляцією звуки-субститути, пропуски звуків й складів у словах та потоці мовлення.

О.Корнєв виділив окремо динамічну форму артикуляційної диспраксії, для якої серед розладів звуковимовної сторони мовлення, характерим є значне домінування порушень складової структури слів: пропуски звуків, складів, їх перестановки [4, с. 181]. У процесі проведеного нами дослідження у чистому вигляді зазначеної форми артикуляційної диспраксії не було виявлено.

Результати дослідження лексико-граматичної сторони мовлення у зазначеної категорії дошкільників засвідчили про її відповідність віковій нормі.

Таким чином, проведене дослідження дає підстави стверджувати, що артикуляційна диспраксія уявляє собою складний та комплексний розлад звуковимовної сторони мовлення, що має поліморфний характер та

резидуально-органічну основу. Група старших дошкільників із артикуляційною диспраксією є неоднорідною за симптоматикою порушень звуковимови, і це потрібно враховувати під час організації корекційно-розвивальної роботи із зазначеною категорією дітей.

Література:

1. Бондарко Л.В. Фонетическое описание языка и фонологическое описание речи / Л.В. Бондарко – Л.: ЛГУ, 1981. – С. 48-49.
2. Винарская Е.Н. Дизартрия / Е.Н.Винарская. – М.: Астрель, Транзиткнига, 2005. – 141с.
3. Корнев А.Н. Артикуляционная и вербальная диспраксия у детей / А.Н. Корнев // Новости оториноларингологии и логопатологии. – 1999. – №4. – С. 57–60.
4. Корнев А.Н. Основы логопатологии детского возраста: клинические и психологические аспекты / А.Н. Корнев. – СПб.: Речь. 2006 – 380 с.
5. Лопатина Л.В. Нарушения мимической мускулатуры и артикуляционной моторики у детей со стертой формой дизартрии / Л.В.Лопатина // Речевые и нервно-психические нарушения у детей и взрослых. – Л.: Знание, 1987. – 289 с.